DRUGIE

SPRAWOZDANIE

DYREKCYI C. K. SZKOŁY REALNÉJ

w Tarnopolu

za rok szkolny 1876 — 77.

TARNOPOL.

Nakładem funduszu szkolnego.

1877.

Drugie

SPRAWOZDANIE

Dyrekcyi c. k. szkoły realnéj

W TARNOPOLU

za rok szkolny $187^{6}/_{7}$.

W TARNOPOLU.
Nakładem funduszu szkolnego; drukiem Józefa Pawłowskiego.
1877.

TREŚĆ:

Rozprawa: „Granice rozszerzenia się gromadnego Murzynów w poszczególnych krajach Ameryki i ich stosunek liczebny do reszty mieszkańców.“ Skréślił egzam. zast. naucz. Jan Kobak.

Wiadomości szkolne: Przez dyrektora Józefa Kickiego.

Rozprawa:

„Granice rozszerzenia się gromadnego Murzynów w poszczególnych krajach Ameryki i ich stosunek liczebny do reszty mieszkańców.“ [1])

Skreślił egzam. zast. naucz. JAN KOBAK.

Murzyni według Blumenbacha są reprezentantami rasy etyopskiéj, a cechy Murzynom amerykańskim właściwe są prawie te same, co ich współbraci w pierwotnéj ojczyźnie; zastanówmy się więc nieco pokrótce nad temi, nim przystąpimy do właściwego tematu. Murzyni odznaczają się krótkim, czarnym, gęstym, kędzierzawym i wełnistym porostem. Właściwą jest także budowa czaszki, albowiem tylna część głowy przeważnie wykształcona, wąskie czoło nadzwyczaj wstecz cofnięte, szczęki zaś równie rażąco występują naprzód. Nos jest szeroki, krótki, spłaszczony, wargi grube, mocno wystające, aby mogły pokryć zęby stykające się pod kątem pochylonym. Téj budowie czaszki odpowiada kształt i wielkość mózgu, który rzadziéj jak u kaukaskiéj lub malajskiéj rasy przewyższa średnią miarę. Czarną jest barwa skóry, która ma także tę własność, że jest zawsze chłodna, a rzadko kiedy wilgotna. Budowa ciała Murzyna wyposażona giętkością, zwinnością i siłą, które go czynią zdolnym do zniesienia największych wytężeń. [2])

W takowéj budowie ciała uwydatnia się Murzynom właściwy temperament sangwiniczny. Odpowiada on nietylko fizycznemu ukształtowaniu

---

1) Polegam przy niniejszém opracowaniu na dziełach geograficznych: Berghausa, Peschla, Roona, Petermanna (Geograph. Mittheilungen), Grüna, Guthego, Joaquima Manoel de Macedo i na Atlasach: Berghausa i Stillera.

2) A. Roon: Erdkunde t. III. str. 16.

Murzyna, ale także jego ojczyźnie, która podtrzymuje zmysłowość i témsamém utrudnia jego moralne uszlachetnienie. Podobny on jest do wybujałéj rośliny podzwrotnikowéj i równie jest gwałtowny i namiętny jak źwierz afrykański; żyje bez myśli o jutrze, i powoduje się zupełnie swym zachceniom wywołanym chwilowém wrażeniem. Ta przewaga fizyczna nad dziedziną ducha wyklucza owę siłę, któraby mogła korzystnie oddziaływać na uspołecznienie i dlatego téż Murzyni nie liczą się do ludów historycznych. Są oni niejako w swych granicach zaskorupieni pod jarzmem gniotącéj ich przyrody i popadli w haniebniéjszą jeszcze niewolę swych białych współbraci. Nie można jednakże odmówić Murzynom, jakoby nie byli zdolni do przyjęcia kultury, przy korzystnych bowiem okolicznościach okazało się to możliwém u poszczególnych indywiduów, a témsamém może dotyczyć ogółu. [1])

Przejdźmy teraz do właściwego tematu. Gdy rasy kaukaska i mongolska rozszerzyły się dobrowolnie drogą kolonizacyi po-za granicami im właściwéj sfery, to przeciwnie rasa etyopska rozszerzyła się przymusowo po całéj prawie Ameryce. Murzynów zaczęto tutaj sprowadzać z początkiem XVI. stulecia jako niewolników za poradą Dominikanina Las Casas, który w ten sposób chciał się ulitować nad niezdolnymi do ciężkiéj pracy Indyanami. Późniéj gorzko tego żałował poczciwy Dominikanin, gdyż chcąc ulżyć cierpkiemu losowi nieszczęśliwych Indyan, nie przeczuwał, że swą radą da powód do handlu niewolnikami, który będzie trwał na hańbę ludzkości przeszło trzy wieki. [2])

Murzyni są rozprószeni prawie po całej Ameryce, a mianowicie tam, gdzie takowa skolonizowaną została przez Europejczyków. Przedewszystkiem napotykamy ich w tych krajach, gdzie klimat odpowiada klimatowi ich pierwotnéj ojczyzny lub do takowego się zbliża. Rzućmy tedy okiem na granice rozszerzenia się Murzynów w tych krajach Ameryki, gdzie ich napotykamy więcéj gromadnie, a na pierwszy rzut oka spostrzeżemy, że im daléj od wybrzeży morza, tém więcéj zmniejsza się ich liczba i że w ogóle mniéj ich napotykamy w zachodnich krajach Ameryki. Przypatrzmy się najpierw ich siedzibom więcéj gromadnym w Stanach Zjednoczonych Ameryki północnéj. Granica takowego rozszerzenia się gromadnego w tych krajach da się następująco określić. Północno wschodnia granica ciągnie się począwszy

1) A. Roon: Erdkunde t. III. A. str 16.
2) Dr. O. Peschel: Zeitalter der Entdeckungen str. 560.

od ujścia rzeki St. Croix pod 45° północnéj szerokości. a 50° 20, zachodniéj długości — wzdłuż prawego brzegu téjże rzeki aż do jeziora Schoodie. Ztąd zaczyna się południowo-zachodnia linia graniczna i kieruje się aż do miasta Albany, gdzie rzeka Hudson pod 42½° północ. szerokości, a 56° zachod. dług. łączy się z kanałem prowadzącym do jeziora Ontario, poczém znowu zwraca się w kierunku zachodnim aż do północnego krańca jeziora Erie pod 43° północ. szerok. a 61½° zachod. długości. Tu przybiera ona kierunek południowo-wschodni aż do połączenia obu rzek źródłowych Susquehany pod 41° północ. szer. a 59° wschod. dług., a potém zwraca się na zachód aż do rzeki Ohio pod 40½° północ. szerok. a 62° zachod. dług. Osiągnąwszy w tém miejscu rzekę Ohio ciągnie się wzdłuż jéj lewego brzegu aż do ujścia téjże do rzeki Missisipi pod 37° półn. szerokości 71½° zachod. dług. Odtąd tworzy granicę rzeka Missisipi aż do ujścia rzeki Missouri pod 39° północ. szerokości. a 73° zachod. dług. Daléj ciągnie się takowa wzdłuż rzeki Missouri aż do ujścia rzeki Osage pod 74° zachod. dług. a 38½° północ. szerokości. Ztąd znowu przybiera ta linia graniczna kierunek południowy aż do źródeł rzeki Sabiny pod 32½° północ. a 77° zachod. długości. Od téj rzeki zwraca się potém na południowy zachód aż do 30° północ szer. a 80° zachod. długości, daléj zaś przybiera kierunek północno-zachodni aż do źródeł rzeki Nueces pod 30° północ. szerok. a 82° zachod. dług., poczém zwraca się na południe ku rzece Rio Grande del Norte [1])

Oznaczywszy granice więcéj gromadnego rozszerzenia się Murzynów w Stanach Zjednoczonych Ameryki północnéj, przypatrzymy się teraz ich stosunkowi liczebnemu do reszty mieszkańców. Stosunek tenże w poszczególnych Stanach przedstawia się nam nader rozmaicie. Ogólna liczba Murzynów w Stanach Zjednoczonych wynosi 12·2% czyli 4800000 na 38925598 mieszkańców. Najwięcéj reprezentantów mają Murzyni w Stanach południowo-wschodnich, albowiem stanowią oni tutaj prawie 45% czyli 1957136 na 4373987 mieszkańców. Najwięcéj napotykamy ich w południowéj Karolinie, a mianowicie liczba ich wynosi tutaj 56·05%, w Florydzie 48·8%, Georgii 46·04%, Wirginii 41·8%, a najmniéj w Karolinie północnéj, albowiem tylko 36·5%.

1) Dr. Berghaus: Physik Atlas VIII., 17; Stiller: Atlas Nr. 47.

W Stanach południowych stanowią przeszło 35% czyli 2204106 na 6201279 mieszkańców. Największą liczbę przedstawiają Murzyni w Stanie Missisipi albowiem 53·6%, w Lousianie prawie 50%, Alabamie 47·8%; Texas 30·9%. Tennesse 26.5%, Arkansas 25·2%, a w Kentucky najmniéj, albowiem tylko 16·8%.

W Stanach wschodnich t. j. Delaware, Marylandzie, New Jersey. New York, Pensylwanii, Wirginii wschodniéj i zachodniéj i okręgu Kolumbii stanowią Murzyni prawie 4% czyli 407602 na 10290269 mieszkańców, w Stanach zaś centralnych t. j. Illinois, Indyanie, Jowie, Kansas, Michigan, Minnesocie, Missouri, Nebrasce. Ohio, Wisconsin przeszło 2·1%, czyli 272986 na 12964702 mieszkańców, a w Stanach północno-wschodnich t. j. Connecticut, Maine, Massachusetts, New Hampshire, Rhode Island i Vermont prawie 1% całéj ludności, czyli 31705 na 3487924 mieszkańców.

W Stanach zachodnich nad Pacyfikiem t. j. Kalifornii, Newadzie Oregonie stanowią Murzyni 0·78% całéj ludności czyli 4975 na 693661 mieszkańców, a w terrytoryach: Arizona, Colorado, Dacota, Idaho, Montana, Nowy-Meksyk, Utah, Washington, Wyoming mają Murzyni najmniéj reprezentantów, wynoszą bowiem tylko 0·48% całéj ludności czyli 1499 na 311030 mieszkańców, a w terrytoryum Indyan i Alaszce wcale nie ma Murzynów. [1])

Murzyni w Stanach południowych byli aż do r. 1865 niewolnikami, a niewola ta oddziaływała niekorzystnie na cały ustrój tamtejszego społeczeństwa. Nawet na Północy znalazła zwolenników niewola Murzynów i stała się niejako jabłkiem niezgody pomiędzy Południem a Północą, zagrażając rozprężeniem się Unii. Potworzyły się tutaj stronictwa, które walczyły wszelką możliwą bronią. Głównie istniały takie trzy stronictwa, a mianowicie: *a)* Abolicyonistów, którzy byli bezwzględnymi przeciwnikami niewoli, a najsilniejszy ich kontyngens

1) Dr. Petermans: Geograph. Mittheilungen r. 1872.

dostarczało 6 Stanów północnych (Nowa Anglia); *b)* Secessyonistów w Stanach południowych, którzy grozili na kongresie wystąpieniem z Unii, jeżeliby przeprowadzono usamowolnienie niewolników; *c)* Unionistów Północy i Południa, którzy téż byli najliczniejsi i starali się utrzymać Unią na każdy sposób, pozostawiali jednak sprawę zniesienia niewoli każdemu Stanowi do załatwienia w własnym zakresie. Dalszym wynikiem tych sporów była czteroletnia wojna domowa, która trwała od r. 1861 do 1865 pomiędzy Południem a Północą i skończyła się zupełném podbiciem Południa i oraz usamowolnieniem Murzynów bez wynagrodzenia właścicieli niewolników. [1])

Co dotyczy Murzynów w posiadłościach angielskiéj Ameryki północnéj, to stanowią oni tutaj prawie nieznaczny procent.

Przejdźmy teraz do Ameryki środkowéj a mianowicie do rzeczypospolitéj Meksyku. Tu napotykamy Murzynów więcéj gromadnie wzdłuż wybrzeży wschodnich począwszy od ujścia Sabiny dopływu rzeki Rio Grande del Norte pod 27^0 północnéj szerokości, a 83^0 zachodniéj długości, o mianowicie w prowincyach: Taumalipas, Vera Cruc, Tabasco, Campeche, Yucatan położonych nad odnogą meksykańską i zatokami Vera Cruc i Campeche aż do rzeki Silan, pod 21$\frac{1}{2}^0$ północnéj szerokości, a 71^0 zachodniéj długości.

W innych rzeczachpospolitych Ameryki środkowéj, jak: Guatemala, Honduras i posiadłości angielskiéj tego samego nazwiska, w S. Salvador, Nicaragua, Costa Rica napotykamy Murzynów więcéj gromadnie, głównie nad brzegami morza Honduras i karaibskiego, począwszy od zatoki św. Ducha na wschodzie półwyspu Yucatan, pod 19^0 północ. szerokości a 70^0 zachodniéj długości, aż do ujścia rzeki Alrato wpadającéj do zatoki Uraba czyli Daryi północnéj pod 8$\frac{1}{2}^0$ północnéj szerokości, a 59$\frac{1}{2}^0$ zachodniéj długości.

Liczba Murzynów w całéj Ameryce środkowéj wynosi prawie 3% czyli 360133 na 12004452 mieszkańców. [2])

---

1) Dr. Grün: Geographie str. 884.

2) Dr. Berghaus: Physik. Atl. VIII. 17; Dr. Petermanns: Geograph. Mittheilungen r. 1875; A. Roon: Erdkunde t. III. B. str. 1071; Stiller: Atlas Nr. 46. b.

Zwróćmy się teraz do Ameryki południowéj, a mianowicie do rzeczypospolitéj Kolumbii. Tu napotykamy Murzynów więcéj gromadnie wzdłuż wybrzeży Oceanu Spokojnego, począwszy od przylądka Corrientes pod $5\frac{1}{2}^0$ północnéj szerokości, o 59^0 zachodniéj długości nad zatoką Choco, aż do ujścia rzeki Mira, pod $1\frac{1}{2}^0$ północ. szerokości, a 61^0 zachodniéj długości.

Daléj napotykamy ich wzdłuż wybrzeży morza karaibskiego, począwszy od zatoki Morosquillo pod $9\frac{1}{2}^0$ północnéj szerokości, a 58^0 zachodniéj długości, aż do przylądka Aguja pod $11\frac{1}{2}^0$ północ. szerok. a 56^0 zachodniéj długości. Oprócz tego napotykamy ich także w dolinie środkowego i dolnego biegu rzeki św. Magdaleny a oraz nad dolnym biegiem pobocznéj jéj rzeki Cauca, a w części i nad środkowym w okolicach miasta Antyochii.

Liczba Murzynów w Kolumbii (Nowéj Grenadzie) wynosi 0·8% całéj ludności czyli 22192 na 2774000 mieszkańców.

W Venezueli znajdujemy daléj Murzynów więcéj gromadnie głównie wzdłuż wybrzeży morza karaibskiego, a mianowicie począwszy od półwyspu Paraguana pod 12^0 północnéj szerokości, a 53^0 zachodniéj długości, aż do zatoki Paria pod $10\frac{1}{2}^0$ północ. szerokości, a 45^0 zachod. dług.

Murzyni stanowią w Venezueli 5·2% całéj ludności czyli 92778 na 1784194 mieszkańców.

W Guyanie zostającéj w posiadaniu trzech mocarstw europejskich t. j. Anglii, Holandyi i Francyi napotykamy także Murzynów więcéj gromadnie głównie wzdłuż wybrzeży Oceanu Atlantyckiego, począwszy od przylądka Nassau pod 8^0 północnéj szerokości, a $41\frac{1}{2}^0$ zachodniéj długości, aż do ujścia rzeki Oyapok pod 4^0 północnéj szerokości, a 34^0 zachodniéj długości.

Liczba Murzynów w Guyanie wynosi około 25% czyli 86000 na 344355 mieszkańców.

Zwróćmy się teraz do cesarstwa Brazylii, gdzie Murzyni ze wszystkich państw Ameryki południowéj mają najwięcéj reprezentatów a gromadne siedziby ich w tém państwie sięgają najwięcéj w głąb kraju. Linia ogra-

niczająca takowe poczyna się w kierunku południowo-wschodnim zacząwszy od rzeki Tapajos pod $2^1/_2{}^0$ południowéj szerokości, a 34^0 zachod. długości, na prawym brzegu rzeki Amazonki w prowincyi Para i na wyspie Marajo, aż do ujścia rzeki Maranhao pod $3^1/_2{}^0$ południowéj szerokości a 27^0 zachodniéj długości w prowincyi tegoż nazwiska a mianowicie w jéj części północno-zachodniéj. Ztąd zwraca się takowa daléj w tym samym kierunku nieco poniżéj źródeł rzeki Jaguaribe pod 6^0 połud. szerokości, a 22^0 zachod. długości, a mianowicie w części południowo-wschodniéj prowincyi Maranhao i w prowincyach Piauhy i Ciara; potém przybiera kierunek nieco więcéj południowy aż ku źródłu rzeki Capibaribe pod 7^0 połud. szerokości, a $19^1/_2{}^0$ zachod. długości w prowincyach Rio Grande del Norte i Parahyba.

Od źródeł rzeki Capibaribe zwraca się daléj takowa linia graniczna w kierunku południowo-zachodnim aż do rzeki S. Francisco pod 10^0 połudn. szerokości, a 24^0 zachod. długości, zajmując wschodnią część prowincyi Pernambuco i całą prowincyę Alagôas. Od powyższego punktu przybiera ona kierunek południowy aż do dolnego biegu rzeki Parahyby pod 22^0 połud. szerokości, a 24^0 zachod. długości, obejmując prowincye Sergipe, Bahia i Esprito. Od dolnego biegu rzeki Parahyby przybiera kierunek południowo-zachodni aż do źródeł rzeki Iguape pod 25^0 połud. szerokości, a 32^0 zachod. długości w całéj prowincyi Rio de Janeiro, w północno-wschodniéj części St. Paulo, poczém zwraca się na południe ku rzece Ararangua pod 29^0 połud. szerokości, a 28^0 zachod. długości i zajmuje południowo-wschodnią część prowincyi S. Paulo i S. Catarina. [1])

Ciekawy jest wykaz urzędowy przedstawiający, jaki $^0/_0$ stanowią niewolnicy w poszczególnych prowincyach cesarstwa Brazylii. W prowincyi Amazonas stanowią oni 1·31$^0/_0$ całéj ludności. — W Grao-Para 9·37$^0/_0$, w Maranhao 16$^0/_0$, Piauhy 9·09$^0/_0$ Rio Grande do Norte 8·33$^0/_0$, Parahyba 10$^0/_0$, Pernambuco 20$^0/_0$, Alagoâs 16·2$^0/_0$, Sergipe 17·85$^0/_0$, Bahia 18·57$^0/_0$, Espirito S. 26·59$^0/_0$, Rio de Janeiro 27·27$^0/_0$, Rio de Janeiro (stolica) 21·3$^0/_0$, S. Paulo 9·41$^0/_0$, Parana 10$^0/_0$, S. Catarina 10·71$^0/_0$, Sao- edro do Rio-Grande do Sul 18·18$^0/_0$, Minas-Geraes 20$^0/_0$, Goyaz 9·37$^0/_0$, Matto-Grosso 6·25$^0/_0$. [2])

---

1) Dr. Berghaus: Physik. Atlas VIII. 18. Stiller: Atlas Nr. 49 b, c.

2) Joaquim Manoel de Macedo: Geographische Beschreibung Brasiliens.

Liczba Murzynów w Brazylii ma wynosić 43·8% czyli 4190651 10196238 mieszkańców.

W dalszych rzeczachpospolitych Ameryki południowéj położonych na południe od cesarstwa Brazylii a mianowicie Paraguay, rzeczypospolitéj argentyńskiéj, Uruguay nie napotykamy Murzynów gromadnie, pomimo iż większy przedstawiają % aniżeli w niektórych już wymienionych rzeczachpospolitych. Ogół Murzynów w tych trzech rzeczachpospolitych wynosi 2%, a mianowicie w Paraguay 4421 na 221079 mieszkańców, w rzeczypospolitéj argentyńskiéj 36250 na 1812500, a w Uruguay 8000 na 400000 mieszkańców.

Zwróćmy się teraz do rzeczypospolitych Ameryki południowéj położonych nad Oceanem Spokojnym, w których Murzyni wynoszą znacznie mniejszy % aniżeli w krajach Ameryki południowéj położonych nad Oceanem Atlantyckim, a przyczyny tego polegają na tamtejszych stosunkach społecznych i klimatycznych, a nawet sięgają głębiéj w historyą tych krajów.

W rzeczypospolitéj Ecuador napotykamy Murzynów więcéj gromadnie w krajach nadbrzeżnych od rzeki Mira, aż do przylądka S. Francisco pod 1° południowéj szerokości, a 62° zachodniéj długości, a potém znowu nad zatoką Guayaquil.

Liczba Murzynów wynosi tutaj 1% czyli 13000 na 1300000 mieszkańców.

W rzeczypospolitéj Peru znajdujmy Murzynów podobnież w krainach nadbrzeżnych Peru północnego położonych nad Oceanem Spokojnym począwszy od rzeki Catamayu pod 5° południowéj szerokości, a 64° zachodniéj długości, aż do przylądka św. Jana pod 15½° południowéj szerokości, a 57° zachodniéj długości — a ztąd daléj w Peru południowém aż do miasta Arica pod 18° południowéj szerokości a 53° zachodniéj długości.

Liczba Murzynów w Peru stanowi 2% całéj ludności czyli 50000 na 2500000 mieszkańców.

W dalszych dwu południowo-zachodnich rzeczachpospolitych Ameryki południowéj t. j. Boliwi i Chile nie napotykamy Murzynów prawie nigdzie gromadnie a % tychże w stosunku do reszty ludności jest nader nieznaczny, a przedewszystkiem w rzeczypospolitéj Chili. W pierwszéj rzeczypospolitéj stanowią oni 0·5% całéj ludności czyli 10000 na 2000000, a w drugiéj 0·1% czyli 2074 na 2074000 mieszkańców.

Co zaś dotyczy Patagonii zamieszkałéj tylko przez olbrzymich a dzikich Patagończyków i Kraju Ognistego zamieszkanego przez karłowatych Peczeresów, to wcale tutaj Murzynów nie napotykamy. [1])

Pozostaje nam jeszcze rzucić okiem na Indye Zachodnie, gdzie Murzyni stanowią największy % ludności ze wszystkich krajów. Do Indyi Zachodnich zaczęto ich sprowadzać z początkiem XVI. wieku, a mianowicie po raz pierwszy sprowadzono 12 Murzynów na wyspę Haiti w roku 1518. Odtąd ich liczba na téj wyspie bardzo szybko się powiększała, albowiem już w roku 1560 liczono ich 30000 i obawiano się, aby cały wyspa nie przeszła w ich posiadanie, co się też późniéj w rzeczywistości ziściło, albowiem Murzyni utworzyli tutaj niepodległe państwo[2])

Nader ciekawe są dzieje téj rzeczypospolitéj murzyńskiéj i dlatego podaję je pokrótce. Kolumb odkrył tę wyspę podczas pierwszéj podróży i nazwał ją Hispaniolą, a późniéj nazwano ją S. Domingo, według pierwszéj hiszpańskiéj osady tu założonéj. Pierwotni mieszkańcy, których liczono około dwa miliony w nader krótkim czasie zostali wytępieni. Od roku 1630 zaczęli się osiedlać francuscy awanturnicy w zachodniéj części wyspy, co przybrało takie rozmiary, że Francya zażądała téj części i otrzymała od Hiszpanii takową r. 1697. Podczas pierwszéj rewolucyi francuskiéj, gdy konwent usamowolnił Murzynów, stanął na ich czele francuski generał Murzyn Toussaint Louverture i wysłał do Napoleona I. deklaracyą niepodległości kolonii. Do walki z Murzynami wysłał Napoleon I., chcąc pozyskać przyjaźń Rosyi, niepotrzebnych mu polskich legionistów po zawarciu pokoju w Luneville r. 1801 z których ledwie dziesiąty ujrzał swą ojczyznę, gdyż wielkie ofiary, pochłonęła żółta febra, a resztę sam nieprzyjaciel. Pomimo że zdra-

---

1) Dr. Berghaus: Physik. Atlas. VIII. 18; Dr. Petermanns: Geograph. Mittheilungen r. 1875; A. Roon t. III. B. str. 1082.

2) O. Peschel: Zeitalter der Entdeckungen str. 562.

dziecko pojmano Toussaint Louverture'a, nieustały rozruchy Murzynów i Mulatów, albowiem obwołano nawet niejakiego Dessalines'a cesarzem pod imieniem Jakóba I. Po jego upadku r. 1806 utworzyło się na północy wyspy królestwo, a na południu rzeczpospolita. W r. 1809 wybuchło powstanie w części wyspy będącéj w posiadaniu Hiszpanii i takowa połączyła się najpierw z rzecząpospolitą Haiti, a potém utworzyła osobną rzecząpospolitą S. Domingo. W roku 1820 po śmierci króla Henryka Krzysztofa połączyła się zachodnia część wyspy w jedną rzeczpospolitą, którą nawet Francya uznała r. 1825. Późniéj znowu utworzyło się na zachodzie cesarstwo, pod Faustynem I., a po wypędzeniu tegoż i dłuższéj anarchii ustaliła się r. 1867 rzeczpospolita Haiti, obejmująca całą wyspę. Na czele rządu stoi odpowiedzialny prezydent obierany na lat 4 i zgromadzenie narodowe składające się z izby wyższéj i niższéj. [1])

Murzyni stanowią w Indyach Zachodnich 72% czyli 3019464 na 4194700 mieszkańców.

Pomimo cierpkiego losu, jakiego Murzyni doznawali w swéj nowéj ojczyźnie rozrodzili się silnie, a zasilani przywozem z Afryki aż do najnowszych czasów, stanowią prawie szóstą część całéj ludności Ameryki, a jeżelibyśmy tu policzyli Mulatów, którzy więcéj zbliżają się do Murzynów, aniżeli do białych, wtedy stanowiliby oni przeszło czwartą część całéj ludności Ameryki. [2])

Stan kultury Murzynów amerykańskich był w ogóle aż do dni dzisiejszych na najniższym stopniu i dopiero od czasów ich usamowolnienia następuje zwolna zwrot ku lepszemu. Starano się umyślnie utrzymywać ich w grubéj ciemności, przeszkadzano szerzeniu się pomiędzy nimi chrześciaństwa, a nawet odrywano dzieci od rodziców, a rodziców od dzieci, jeżeli tego wymagała korzyść właściciela. W skutek takiego postępowania z Murzynami jako niewolnikami nie mogło być mowy o jakiéjkolwiek moralności, ale natomiast zepsucie, zdziczenie rozpostarło tu swe panowanie. Ale i dla właścicieli niewolników nie przynosiła ta niewola błogosławieństwa Bożego, albowiem zatwardziałość serca staje się niejako nieodzowną tam, gdzie niewola oswaja czło-

1) Grün: Geograhpie str. 908.
2) A. Roon: Erdkunde III. B. str. 1092.

wieka z jękiem cierpiących a czyniąc go powoli nieczułym na takowy, otwiera mu drogę do wszelkich dalszych występków, zwłaszcza gdy życie przepędza nieczynnie i używa majątku krwią i łzami niewolników zapracowanego dla dogodzenia swym namiętnościom. Dla tego téż widzimy, że wszędzie w Ameryce, gdzie panowała niewola, podpadali europejscy koloniści coraz większemu zdziczeniu i ciemnocie. Na szczęście jednakże niewola Murzynów zniesiona już została prawie we wszystkich państwach Ameryki, wyjąwszy tylko posiadłości hiszpańskie, mianowicie wyspy Kuba i Portorico i w cesarstwie Brazylii, gdzie zniesienie niewoli jest tylko kwestyą czasu, albowiem od roku 1871 weszła w życie ustawa, na mocy któréj wszystkie nowonarodzone dzieci są wolne. [1])

1) Guthe: Geographie str. 143.

Wiadomości szkolne

PRZEZ DYREKTORA KICKIEGO JÓZEFA.

Grono nauczycielskie w r. szkol. 1876 — 77.

Dyrektor:

Kicki Józef uczył: w I klasie geometryi i geometrycz. rysunków 4 godz.
w II. klasie „ „ „ 4 godz.
w III. klasie „ „ „ 3 godz.
w IV. klasie „ „ „ 3 godz.
razem . 14 godz. tyg.

Profesorowie:

P. Dyszkiewicz Alojzy uczył: w I. klasie historyi naturalnéj 3 godz.
w II. klasie „ „ 3 godz.
w III. klasie fizyki . . . 3 godz.
w IV. klasie fizyki . . . . 3 godz.
„ „ chemii . . . . 4 godz.
razem . 16 godz. tyg.

P. Zdziarski Piotr uczył: w II. klasie języka polskiego . 3 godz.
w „ „ języka niemieckiego 6 godz.
w III. klasie „ „ 5 godz.
w II. klasie geografii i histo. powsz. 3 godz.
razem . 17 godz. tyg.

P. Lang Jan uczył: w II. klasie rysunków wolnoręcznych . 4 godz.
w III. klasie „ „ . . 4 godz.
w IV. klasie „ „ . . 4 godz.
w I. klasie kaligrafii . . . . 2 godz.
w II. klasie „ . . . . 2 godz.
w III. klasie „ . . . . 2 godz.
razem . 18 godz. tyg.

P. Grzybowski Grzegorz uczył: w II. klasie arytmetyki . 3 godz.
w III. klasie „ . 4 godz.
w IV. klasie „ . 3 godz.
w IV. klasie języka niemiec. 5 godz.
razem . 15 godz. tyg.

Nauczyciele:

Ks. Niżeniecki Atanazy katech. r. ł. uczył: w I. klasie religii r. k. 2 godz.
w II. klasie „ 2 godz.
w III. klasie „ 2 godz.
w IV. klasie „ 2 godz.
razem . 8 godz. tyg.

P. Michałowski Emil uczył: w I. klasie języka niemieckiego 6 godz.
w „ „ arytmetyki . . . 4 godz.
w III. klasie języka polskiego 3 godz.
w IV. klasie „ „ 3 godz.
razem . 16 godz. tyg.

Zastępcy:

P. Kobak Jan (egzamin.) uczył: w I. klasie języka polskiego 4 godz.
w „ „ geografii . . . 3 godz.
w III. klasie geografii i historyi powszechnéj . . 4 godz.
w IV. klasie dto . . 4 godz.
razem . 15 godz. tyg.

Ks. Nawrocki Seweryn katech. gr. k. uczył: w I. klasie religii gr. k. 2 godz.
w II. klasie „ 2 godz.
w III. klasie „ 1 godz.
w IV. klasie „ 1 godz.
razem . 6 godz. tyg.

Nauczyciele poboczni na rok szk. 1876—77:

P. Hoszowski Jan uczył języka ruskiego . . . . 2 godz. tyg.

P. Grzybowski Grzegorz uczył: w III. klasie języka francus. 2 godz.
w IV. klasie „ 2 godz.
razem . 4 godz. tyg.

P. Zdziarski Piotr uczył: w III. klasie historyi kraju rodzinnego 1 godz.
w IV. klasie „ 1 godz.
razem . 2 godz. tyg.

P. Schmettauer Józef uczył gimnastyki . . . . 4 godz. tyg.
P. Perl Emanuel uczył religii mojżeszowéj . . . . . . 3 godz. tyg.
Dyr. Kicki Józef uczył śpiewu choralnego . . . . 4 godz. tyg.

Gospodarze klas:

P. Michałowski Emil dla I. klasy.
P. Zdziarski Piotr dla II. klasy.
P. Dyszkiewicz Alojzy dla III. klasy.
P. Grzybowski Grzegorz dla IV. klasy.

Sługa szkolny: **Dymidas Gabryel.**

Rozkład nauk.

A. plan naukowy przedmiotów obowiązkowych.

I. Klasa.

Religia r. k. g. k. po 2 godziny tygniowwo; — katechizm katolicki. — Katecheci ks. Niżeniecki Atanazy r. k., ks. Nawrocki Seweryn g. k.

Język polsik. 4 godz. tyg. — Nauka o zdaniu pojedyńczém rozwiniętém, — nauka o formach imion i czasowników, podług gramatyki Dr. Ma łeckiego: jako też praktycznie w głównych zarysach na podstawie ustępów z Wypisów Polskich pod względem gramatycznym rozbieranych, objaśnianych, i o ile możności poprawnie i i płynnie opowiadanych. Z głosowni tylko najniezbędniejsze zasady. Cenniejsze ustępy po stosownêm objaśnieniu wygłaszano. — Co tydzień 1 zadanie. Nauczyciel: p. Kobak Jan. —

Język niemiecki. — 6 godz. tyg. — odmiana zaimka osobistego; — słaba, mocna i mieszana konjugacya czasowników w czasie teraźniejszym i wspólnie przeszłym; słaba, mocna i mieszana odmiana rzeczowników i przymiotników; — szyk słów w niezawisłych zdaniach głównych i podrzędnych. Wszystkiego udzielano praktycznie na przykładach z wypisów przekładanych z niemieckiego na polskie i odwrotnie. Z głosowni tyle, ile było potrzebne uczniom do poprawnego pisania i zrozumienia etymologicznie przynależnych wyrazów. — Rząd przyimków uwidoczniono na przykładach przy nadarzającéj się sposoności. Od 2. połowy 2. półrocza: czytanie, rozkład gramatyczny i tłumaczenie łatwych niemieckich ustępów treści powieściowej. — Co tygodnia półgodzinne zadanie szkolne (extemporale) Oprócz tego mieli uczniowie w szkole ustnie na język niemiecki przełożone ustępy napisać i takowe w szkole poprawić. Nauczyciel: p. Michałowski Emil.

Geografia. 3 godz. tyg. Pojęcia wstępne z geografii fizykalnéj i matematycznéj; oro - hydro - topografia; główne pojęcia z geografii politycznéj. — Nauczyciel: p. Kobak Jan.

Arytmetyka. 4 godz. tyg. Dziesiętny układ liczb. 4 działania liczbami nie mianowanemi, i jednokrotnie mianowanemi, całkowitemi jako też i ułamkami dziesiętnymi; podzielność liczb, największa wspólna miara i największa wspólna wielokrotność. — Ułamki zwykłe, ich zamiana na dziesiętne i odwrotnie. — Rachunek ułamkami okresowymi i liczbami kilkakrotnie mianowanemi. — Co 14 dni 1 zadanie szkolne, a 2 domowe. Nauczyciel: p. Michałowski Emil.

Rysunki geometryczne. 4 godz. tygod. — Nauka ograniczała się na rysowaniu tylko z wolnéj ręki figur geometrycznych pojedyńczych, mianowicie: linii prostych, w ich położeniach względem siebie, — kół, kątów, trójkątów, czworoboków, wieloboków umiarowych, i nieumiarowych, — późniéj w rysowaniu figur geometrycznych złożonych szrafirowanych atramentami kolorowymi t. j. czarnymi czerwonym i niebieskim; — arabesek modnych. — Z geometryi wzięto z pierwszych pojęć ilości przestrzennych tylko tyle, ile do wytłumaczenia i zrozumienia rysunku geometrycznego było potrzebném. — Nauczyciel: dyrektor Kicki Józef.

Historya naturalna. 3. god. tyg. — Zoologia, a mianowicie w 1. półroczu ze zwierząt kręgowych: ssące, ptaki, płazy i gady; — w 2. półroczu: dokończono zwierzęta kręgowe oraz dział zwierząt bezkręgowych. Nauczyciel: prof. p. Dyszkiewicz Alojzy.

Kaligrafia. 2 god. tyg. — Po wytłumaczeniu głównych zasad kaligrafii uczono pisma polskiego i niemieckiego podług wzorów nauczyciela z tablicy. — Nauczyciel: prof. p. Jan Lang.

II. Klasa.

Religia r. k. i g. k. po 2. god. tyg. Historya biblijna starego testamentu — Katecheci ci sami.

Język polski 3 god. tyg. — Powtarzanie i uzupełnienie nauki o formach i o zdaniu na podstawie gramatyki Dr. A. Małeckiego. Czytanie, objaśnienie i opowiadanie, tudzież gramatyczna analiza ustępów, z Wypisów polskich (t. II). Ćwiczenia pisemne jak w I. klasie. Nauczyciel: prof. p. Zdziarski Piotr.

Język niemiecki. 6. god. tyg. — Powtarzanie i uzupełnienie w I. klasie wziętych odmian czasowników i imion; tworzenie czasów złożonych w stronie czynnéj i bierpéj: używanie partykuły „zu“ przy sposobie bezokolicznym; odmiana zaimków i liczebników; rząd przyimków i używanie spójników na stosownych przykładach. — Czytanie, rozbiór gramatyczny i tłumaczenie stosownych niemieckich ustępów z wypisów; treściwe, według okoliczności dosłowne powtarzanie tychże we formie krótszych i dłuższych odpowiedzi

na pytania nauczyciela. — Tłumaczenie na język niemiecki. — Co tygodnia 1 pisemne zadanie domowe i półgodzinne zadanie szkolne. — Nauczyciel: prof. p. Zdziarski Piotr.

Geografia. 2 godz. tyg. — Polityczna geografia Azyi, Afryki, tudzież krajów połódniowéj i zachodniéj Europy.
Nauczyciel: prof. p. Zdziarski Piotr.

Historya powszechna. 1 godz. tyg. — Przegląd głównych zdarzeń dziejów starożytnych. — Nauczyciel prof. p. Zdziarski Piotr.

Arytmetyka. 3 godz. tyg. — Miary, wagi i monety austryackie. Stosunki, pojedyncze i złożone proporcye. — Rachunek odsetku, terminu, spółki, przeciętny i aliażu. — Prawidło łańcucha, — praktyka włoska. Co 14 dni 1 zadanie szkolne, a 2 domowe.
Nauczyciel: prof. p. Grzybowski Grzegorz.

Geometrya wraz z rysunkami geometrycznymi. 2 godz. tyg. — geometrya i 2 godz. tyg. rysunki geometryczne. — Z geometryi: planimetrya, mianowicie: o kątach, o przystawaniu i podobieństwie trójkątów, o własnościach równoramiennego, równobocznego i prostokątnego trójkąta, — o skalach, o kole. Na obliczeniu obwodu koła zakończono część teorytyczną geometryi. — Twierdzenia udowodniano najprzystępniejszym sposobem.

Rysowano zapomocą przyrządów matematycznych konstrukcye geometryczne odnoszące się do prostych względem ich położeń, wykreślano trójkąty, czworoboki, wieloboki, koła, styczne do kół, koła w koła, skale, łuki i rozety architektoniczne; wyszukiwano miejsca geometryczne, zakończono zaś naukę tego przedmiotu konstrukcyami krzywych należących do przecięć stożkowych wraz z stycznemi do nich poprowadzonemi. — Każdy za dobry uznany rysunek musiał posiadać następujące własności: 1) uzasadnioną konstrukcyą, 2) akuratność, 3) elegancyą.
Nauczyciel: dyrektor Kicki Józef.

Historya naturalna. 3 godz. tyg. — W pierwszém półroczu: mineralogia; w drugiém półroczu botanika.
Nauczyciel: prof. p. Dyszkiewicz Alojzy.

Rysunki wolnoręczne. 4 godz. tyg. — Rysowano ćwiczenia ornamentalne podług wzorów nauczyciela z tablicy w zarysach z początku ołówkiem, póżniej piórem. — W 2. półroczu po treściwém wytłumaczeniu zasad perspektywy bryły i grupy geometryczne z natury.
Nauczyciel: prof. p. Lang Jan.

Kaligrafia. 2 godz. tyg. — Dalsze ćwiczenia w pismach podług wzorów z tablicy jak w klasie I.
Nauczyciel: prof. p. Lang Jan.

III. klasa.

Religia. 2 godz. tyg. r k. — 1 godz. tyg. g. k. — Historya biblijna nowego testamentu. — Nauczyciele powyżsi katecheci.

Język polski. 3 godz. tyg. — Z gramatyki: ortografia, interpunkcya, — części mowy nieodmienne, z etymologii rzeczy najważniejsze; — składnia zgody; — nauka o zdaniu złożonem, podług gramatyki Dr. Małeckiego. Czytanie, opowiadanie, obrabianie gramatyczne i deklamacye ustępów prozą i wierszem z Wypisów polskich III tomu. — Co 10 dni zadanie domowe, co 14 szkolne.
Nauczyciel: p. Michałowski Emil.

Język niemiecki. 5 godz. tyg. — Powtórzenie i uzupełnienie wziętego dotychczas z gramatyki materyału; składnia zgody. — Czytanie, objaśnianie, tłumaczenie i opowiadanie ustępów wziętych z Wypisów. Co tygodnia zadanie domowe, a co 2 tygodnie szkolne.
Nauczyciel: prof. p. Zdziarski Piotr.

Geografia. 2 godz. tyg. — Polityczna geografia reszty państw europejskich: tudzież Ameryki i Australii. — Nauczyciel p. Kobak Jan.

Historya powszechna. 1 godz. tyg. — Dzieje wieków średnich aż do odkrycia Ameryki z uwzględnieniem dziejów monarchyi austryacko-węgierskiéj. — Nauczyciel: p. Kobak Jan.

Arytmetyka. 4 godz. tyg. — Powtarzanie nauki poprzedniéj, miary wagi i monety całéj ziemi. Rozmaite obliczenia pieniężne, kupieckie i wekslowe. 4 działania liczbami ogólnemi, obliczenie 2, i 3, potęgi i takichże pierwiastków z liczb szczegółowych. Zadania jak w I klasie. Nauczyciel: prof. p. Grzybowski Grzegorz.

Geometrya z rysunkami geometrycznymi 1 godz. tyg. geometrya, — 2 godz. tyg. rysunki geometryczne. — Stereometrya aż do obliczenia powierzchni i objętości brył, przyczém przy sposobności powtarzano potrzebne partye z planimetryi, z któréj wzięto także obliczania powierzchni figur płaskich i koła.

Wykonywano dalsze konstrukcye linii krzywych płaskich, j. t. cykloid, linii spiralnych i ślimacznic, — tarcz mimośrodkowych; stycznych do dowolnych krzywych. — W 2. półroczu ćwiczono uczniów w technicznem nakładaniu kolorami: do czego używano konstrukcye podług posadzek, parkietów, przeplatańców, węgłowników, taśm śrubowych, śrub płaskich, kamzansów w stylu gotyckim, rozet, figur stereometrycznych w perspektywie równoległych. Nauczyciel: dyrektor Kicki Józef.

Fizyka. 3 godz. tyg. — Fizyka doświadczalna, ogólne i szczególne własności ciał, — nauka o cieple; — o zbieraniu i rozkładaniu sił; o punkcie ciężkości; — machiny pojedyncze; — równowaga ciał ciekłych i lotnych. — Nauczyciel: prof. p. Dyszkiewicz Alojzy.

Rysunki wolnoręczne. 4 godz. tyg. — Po wstępném wytłumaczeniu proporcyi głowy ludzkiéj rysowano głowy w zarysach, późniéj z oznaczeniem cieni głównych w sposób najpojedynczejszy. — W 2. półroczu ornamenta płaskie z natury.
Nauczyciel: prof. p. Lang Jan.

Kaligrafia. 2 godz. tyg. — Uczono pisma „rond" francuskiego, zdolniejszych także pisma „mniszego" czyli „fraktury" i pisma gotyckiego.
Nauczyciel: prof. p. Lang Jan.

IV. Klasa.

Religia. 2 godz. tyg. r. k. — 1 godz. tyg. g. k. — Liturgia.
Nauczyciele: powyżsi katecheci.

Język polski. 3 godz. tyg. — Składnia rządu; nauka o okresach i szyku wyrazów, nauka o słowie i o wierszowaniu podług gramatyki Dr. Małeckiego. Czytanie, opowiadanie, obrabianie gramatyczne i deklamacye ustępów wierszem i prozą z IV. tomu Wypisów. — Co 10 dni zadanie domowe, co 14 dni szkolne. Nauczyciel p. Michałowski Emil.

Język niemiecki. 4 godz. tyg. — Powtarzanie i rozszerzanie wziętego dotychczas z gramatyki materyału; składnia rządu, użycie czasów i sposobów. Czytanie, objaśnianie, tłumaczenie i opowiadanie ustępów wziętych z wypisów. — Co 10 dni zadanie domowe, a co 14 dni szkolne. — Nauczyciel: prof. p. Grzybowski Grzegorz.

Geografia. 2 godz. tyg. — Statystyka austryacko - węgierskiéj monarchii i kraju rodzinnego w ogólności i szczególności. — Uczniowie rysowali odpowiedne mapy. — Nauczyciel: p. Kobak Jan.

Historya powszechna. 2 godz. tyg. — Dzieje nowsze od odkrycia Ameryki z uwzględnieniem dziejów austryacko-węgierskiéj monarchii i kraju rodzinnego. -- Nauczyciel: p. Kobak Jan.

Matematyka. 3 godz. tyg. — rozszerzenie nauki poprzedniéj. O dzielniku i wielowniku, o ułamkach ogólnych. Równanie 1. stopnia. — Co 14 dni zadanie szkolne i 2 zadania domowe.
Nauczyciel: prof. p. Grzybowski Grzegorz.

Geometrya z rysunkami geometrycznymi. — Geometrya 1 godz. tyg., — rysunki geometryczne 2 godz. tyg. — Treścią nauki było wyrabianie zadań geometrycznych odnoszących się po największéj części do obliczeń

powierzchni figur prostokreślnych i krzywokreślnych, dalej powierzchni i objętości brył. Rozszerzano i powtarzano twierdzenia geometryczne brane w klasach niższych, na podstawie których powyższe zadania zadawane były. — Co tygodnia 1 zadanie domowe składające się z 2 przykładów, które w czasie następnej lekcyi z uczniami przerabiane i tym sposobem poprawiane były. —

Rysowano rozwiązania zadań z geometryi wykreślnéj; ograniczono się przytém tylko na wykreślaniu „punktu“ i „prostéj“ na trzech płaszczyznach współrzędnych. — W 2. półroczu ćwiczyli się uczniowie w rysowaniu planów sytuacyjnych, przyczém równocześnie ćwiczono uczniów w rozwiązywaniu zagadnień z miernictwa. —

Przy końcu roku szkolnego wyprowadzono uczniów na pole, ażeby ich obznajomić z użyciem przyrządów używanych przy miernictwie, w celu zdjęcia planu obszaru pola obranego, oraz zniwelowania prostéj wytyczonéj w poprzek jakiegoś wąwozu.
Nauczyciel: dyrektor Kicki Józef.

Fizyka. 3 godz. tyg. Fizyka doświadczalna, dynamika ciał stałych, ciekłych i lotnych, nauka o magnetyzmie, elektryczności i galwanizmie akustyka, i nauka o świetle.
Nauczyciel: prof. p. Dyszkiewicz Alojzy.

Chemia. 4 godz. tyg. — Przegląd najważniejszych pierwiastków i ich (połączeń, (początki chemii nieorganicznej i organicznéj).
Nauczyciel: prof. p. Dyszkiewicz Alojzy.

Wolnoręczne rysunki. 4 godz. tyg. — Rysowano głowy, ręce i nogi, cieniowane, ornamenta i studya zwierząt o ile takowe w zakres ornamentyki wchodzą jedną lub dwiema kredkami, studya ornamentalne (en haut relief) z użyciem wiszera.
Nauczyciel: prof. p. Lang Jan.

B. Plan nauki przedmiotów względnie obowiązkowych.

Religia Mojżeszowa. 3 godz. tyg.: dla wszystkich 4 klas. — Nauka o wierze, powinnościach według książki „Or Thora“ Leopolda Breuera. — W 1. i 2. klasie wzięto od 1. do 6. rozdziału, — w 3. i 4. klasie 7. i 8. rozdział. — Oprócz tego tłumaczono największą część psalmów liturgicznych. — Nauczyciel: p. Perl Emanuel.

Język ruski. 2 godz. tyg. — dla wszystkich uczniów na ten przedmiot zapisanych. — Z gramatyki nauka o deklinacyach, o ortografii o zdaniu pojedyńczém i złożoném przeważnie dla uczniów klasy 3. i 4.

Czytano i opowiadano z przepisanych czytanek wybrane ustępy; kilka takowych z części poetycznéj wygłaszali uczniowie z pamięci. — Zadań szkolnych pisano po 2 lub 3 miesięcznie, nadto często piśmienne ćwiczenia ortograficzne podczas lekcyi na tablicy. — Nauczyciel: p. Hoszowski Jan.

C. Plan nauki przedmiotów nadobowiązkowych.

Język francuski. W III. klasie 2 godz. tyg. — Ogólne prawidła wymawiania. Deklinacya. Czasowniki posiłkowe i foremne. O rodzajnikach i partykule „de". — Liczba mnoga, rodzaj żeński. Zaimki. — Czasy pochodne. — Ćwiczenia piśmienne. — Zadania łatwiejsze. Dyktaty.

W IV. klasie 2 godz. tyg. — Szczegółowe prawidła wymawiania. Czasowniki nieforemne. —Użycie wyrazu bezokolicznego, o imiesłowach. Składnia rodzajnika, rzeczownika, przymiotnika liczebnika i zaimka. — Nieodmienne części mowy. Ćwiczenia ustne i piśmienne. Lektura. — Nauczyciel: prof. p. Grzybowski Grzegorz.

Historya kraju rodzinnego. 2 godz. tyg. — W III. klasie aż do zgonu Kazimierza Jagiellończyka. — W IV. klasie: od wstąpienia na tron Jana Olbrachta, aż do obecnych czasów. — Podręcznikami były sporządzone tablice przez uczniów pod kierownictwem nauczyciela tegoż przedmiotu. — Nauczyciel prof. p. Zdziarski Piotr.

Śpiew. 4. godz. tyg. — Chór uczniów był podzielony w pierwszém połroczu na 2 oddziały. Początkowi należeli do 1. oddziału; ci zaś, którzy już rozumieli nuty, tworzyli oddział 2. — W pierwszym oddziele uczono uczniów nut i innych znaków pisarskich w muzyce używanych, a mianowicie takich, które uczeń, chcący spiewać z nut, wiedzieć i rozumieć powinien. O takcie. — W praktycznéj części spiewali uczniowie skalę „dur" diatoniczną, i w odstępach tercyami, kwartami, i kwintami, sextami, oktawami. — W 2. oddziele powtarzano z uczniami partye części teoretycznéj i praktycznéj, wzięte w oddziale 1. i spiewali skalę „moll" diatoniczną. Oprócz tego uczono ich pieśni nabożnych i świeckich treści moralnéj na jeden głos i na 4 głosy, mianowicie: na „sopran", „alt", „tenor", i „bas" Nauczyciel: dyrektor Kicki Józef.

Gimnastyka. W każdéj klasie po 1 godz. tyg. — W każdéj klasie ćwiczenia wolne z gimnastyki szwedzkiéj i ćwiczenia takto-gimnastyczne, Woltyżowanie i ćwiczenia w marszu ze spiewem. — Z ćwiczeń z przyborami i na przyrządach w 1. klasie ćwiczenia z drączkami i na poręczkach; w II. klasie ćwiczenia z drączkami i na drączku chwiejnym; w III. klasie ćwiczenia w skoku i na drabinach. — W IV. klasie ćwiczenia na kołkach i na drączku stałym. Nauczyciel: p. Schmettauer Józef.

Wykaz używanych książek w r. sz. 187^{6}_{7}.

		W klasie.			
		I.	II.	III.	IV.
	Katechizm r. k. Schustera tłumaczenie ks. Zielińskiego 2. wydanie r. 1868	1	—	—	—
	Katechizm g. k. Guszalewicza r. 1869 . .	1	—	—	—
	Biblia starego przymierza ks. Tyca. 4. wyd 1872 (r. k.)	—	1	—	
	Biblia starego przymierza ks Tyca. 1863 (g. k.)	—	1	—	—
	Biblia nowego przymierza ks. Tyca. 4. wyd. 1872 (r. k.)	—	—	1	—
	Biblia nowego przymierza ks. Cybyka. 1863 (g. k.)	—	—	1	—
	Liturgia ks. Jachimowskiego. 1874. (r. k.) .	—	—	—	1
	Liturgika ks. Popiela. 1861. (g. k.) . . .	—	—	—	1
	Religia i psalmy L. Breuera. Część I. (dla izraelitów).	1	1	—	—
	Religia i psalmy L. Breuera. Część II. (dla izraelitów).	—	—	1	1
	Gramatyka polska Dr. A. Maleckiego . .	1	1	1	1
	Wypisy polskie tom I. 3. wyd. - 1874 . .	1	—	—	—
	Wypisy polskie tom. II. 3. wyd. — 1874 . .	—	1	—	—
	Wypisy polskie tom III. 3 wyd. — 1874 . .	—	—	1	—
	Wypisy polskie tom IV. 3. wyd. — 1867 . .	—	—	—	1
	Gramatyka niemiecka ks. Dr Janoty 5. wyd. — 1874.	—	1	1	1
	Wypisy niemieckie ks. Dr. Janoty dla I. II. klasy — 3 wyd. — 1873.	1	1	—	—
	Wypisy niemieckie ks. Dr. Janoty dla III. i IV. klasy. 2. wyd. — 1873	—	—	1	1
(*)	Gramatyka ruska Osadcy	1	1	1	1
(*)	Czytanka ruska dla I. i II. klasy dla klas niższych szkół średnich. — 1864.	1	1	—	—
(*)	Czytanka ruska Partyckiego dla III. IV. klasy 1871.	—	—	1	1
(**)	Gramatyka francuska Studniarskiego 3. wyd. — 1873.	—	—	1	1
	Geografia Bellingera. — 9. wyd. 1873. . .	1	—	—	—
	Geografia Gaulthiera. — 7. wyd. 1873. . .	—	1	1	—
	Statystyka Dr. Szaraniewicza. 1875. . .	—	—	—	1
	Historya powszechna Weltera tłumaczenie Zyg. Sawczyńskiego. Tom I. 1865	—	1	—	—
	Tom II. 1865	—	—	1	—
	Tom III. 1866	—	—	—	1
	Arytmetyka E. Bączalskiego. 1875 . . .	1	1	—	—
	Arytmetyka Mocnika dla 3. klasy gimnazyalnéj — 9. wyd. 1864.	—	—	1	—
	Arytmetyka Mocnika dla 4. klasy gimnazyalnéj. — wyd. 9. 1864.	—	—	—	1
	Geometrya Mocnika tłumaczenie Sternala. 2. wyd. — 1869.	—	1	1	1
	Zoologia Pokornego 2. wyd. — 1872. . .	1	—	—	—
	Botanika Pokornego. 1864.	—	1	—	—
	Mineralogia Klęska. 2. wyd. 1870 . . .	—	1	—	—
	Fizyka Urbańskiego. 2. wyd. 1868 . . .	—	—	1	1
	Chemia Rosque'go przerobiona przez Nawratila i Sokołowskiego.	—	—	—	1
	Kozenna atlas geograficzny szkolny z polszczony przez S. E. Stögera.	1	1	1	1

Do śpiewu używano śpiewników F. Tippmanna, W. Wojnarowskiego. — T. Kunecka i pieśni treści stosownéj ułożonych przez dyrektora szkoły.

(*) Do przedmiotów względnie obowiązkowych.
**) Do przedmiotów nadobowiązkowych.

Tablica statystyczna uczniów z lat zeszłych t. j. r. szk. 1859 — 60 po koniec r. szk. 1876 — 77.

W roku szkolnym	Zpoczątkiem roku szkolnego zapisało się	Z końcem roku szkolnego pozostało	Na końcu roku szkolnego: skończyli szkołę z dob. postępem	mieli wiek przeciętny	byli religii r. k.	g. k.	o. k.	ewa.	moj.	otrzymali stopień postępu Em.	I.	II.	III.	Zapłaciło w kwocie: opłatę szkolną zł.	ct.	taksę wstepną zł.	ct.	na czytelnię ucz. zł.	ct.	na funusz dla ubogich uczniów zł.	ct.	Stypendystów liczba	Pobrane kwoty zł.	ct.
1859 — 60	47	34	—	15.7	20	1	—	—	13	4	18	10	2	298	20	96	60	—	—	—	—	—	—	—
1860 — 61	72	54	—	17.5	30	4	—	—	20	6	38	10	—	415	—	84	—	64	69	—	—	—	—	—
1861 — 62	83	62	11	17.5	32	6	—	—	24	8	40	12	4	385	—	71	40	57	54	—	—	—	—	—
1862 — 63	72	48	13	15.5	32	6	—	—	10	6	32	8	2	400	—	54	60	40	90	11	—	1	200	—
1863 — 64	51	42	8	15.5	31	6	—	—	5	8	26	8	—	300	—	35	70	28	25	23	55	—	—	—
1864 — 65	57	51	14	14.9	40	8	—	—	3	6	33	10	2	405	—	56	70	32	90	26	20	—	—	—
1865 — 66	43	34	4	14.9	27	5	1	—	1	7	23	4	—	278	—	27	30	20	60	18	60	—	—	—
1866 — 67	52	43	12	14.3	31	10	—	—	2	2	37	—	4	350	—	50	40	20	40	16	—	—	—	—
1867 — 68	63	53	10	11·2	40	7	—	1	5	2	42	8	1	440	—	71	40	32	10	42	61	—	—	—
1868 — 69	82	71	11	14·1	53	4	—	—	13	7	32	6	5	555	—	92	40	36	90	28	50	1	105	—
1869 — 70	99	83	19	13·7	54	2	—	—	26	7	59	6	10	580	—	96	60	44	—	32	60	1	—	—
1870 — 71	108	77	23	14·0	50	6	—	—	21	11	58	7	3	744	—	105	—	58	50	43	60	1	—	—
1871 — 72	120	92	16	14·1	55	6	—	—	31	9	68	5	10	1022	—	153	30	64	80	45	20	1	—	—
1872 — 73	181	131	15	13·0	70	15	—	—	49	9	102	8	12	449	—	226	80	101	80	77	60	1	157	50
1873 — 74	166	134	14	14·2	71	17	—	—	49	11	91	11	21	1246	—	134	40	86	80	65	20	5	607	50
1874 — 75	151	1[illegible]0	15	14·5	65	15	—	—	40	7	91	6	14	1064	—	105	—	88	—	65	—	3	357	50
1875 — 76	120	104	23	14·2	50	12	—	—	42	6	74	8	16	903	—	79	80	70	80	54	60	2	277	50
Razem	1587	1233	198	—	751	130	1	1	354	—	—	—	—	10934	20	1541	40	848	98	550	26	—	—	—

Tablice statystyczne

uczniów odnoszące się do końca 2. półrocza roku szk. 1876 — 7.

A. Liczby uczniów uczęszczajacych do szkoły realnéj w ciągu r sz 186 - 7

W klasie	Zapisało się w r. sz. 1876 - 7			Pozostało z końcem 2. półrocza		
	Publicznych	prywatystów	Razem	Publicznych	prywatystów	Razem
I.	28	—	28	26	—	26
II.	23	—	23	20	—	20
III.	21	—	21	20	—	20
IV.	22	—	21	21	—	21
Razem	94	—	94	87	—	87

B. Liczby uczniów według ich narodowości i wyznań.

W klasie	Polaków	Rusinów	Niemców	Morawia.	Żydów	Razem	Religii				
							r. k.	gr. k.	ewan.	mojż.	razem
I.	12	1	1	1	9	26	15	1	1	9	26
II.	5	3	—	—	12	20	5	3	—	12	20
III.	12	1	—	—	7	20	12	1	—	7	20
IV.	9	3	1	—	8	21	10	3	—	8	21
Razem	38	8	2	1	36*	87	42	8	1	36	87

*Z tych 36 żydów są: 27 narodowości polskiéj, 9 niemieckiéj.

C. Liczby uczniów według ich wieku ukończonego w r. szk. 1877.

W klasie	Liczyło lat														Razem	Wiek przeciętny
	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23		
I.	—	5	4	6	7	3	—	1	—	—	—	—	—	—	26	1 075
II.	—	—	1	1	10	5	2	—	1	—	—	—	—	—	20	14·46
III.	—	—	—	—	2	7	4	3	3	1	—	—	—	—	20	16·00
IV.	—	—	—	—	4	4	5	3	1	1	2	—	—	1	21	16·55
Razem	—	5	5	7	23	19	11	7	5	2	2	—	—	1	87	14·86

D. Liczby uczniów uczęszczających na przedmioty względnie i nadobowiązkowe

W klasie	Uczęszczało uczniów				
	na język ruski	na język francu.	na hist. kraj. rod.	na śpiew	na gimnastykę
I.	2	—	—	13	19
II.	2	—	—	3	13
III.	1	17	17	4	9
IV.	4	9	10	7	13
Razem	9	26	27	27	54

E. Liczby uczniów według ich ogólnego postępu z końcem 2 półrocz 1876 - 7

W klasie	Otrzymali stopień					Nieklasyfikowano	Razem
	celujący	I.	II. z pozwoleniem do egzaminu poprew.	II.	III.		
I.	2	8	8	1	7	—	26
II.	2	11	7	—	—	—	20
III.	—	14	5	—	1	—	20
IV.	1	12	5	—	3	—	21
Razem	5	45	25	1	11	—	87

F. Liczby uczniów według ich not z obyczajów i pilności z końcem 2. półrocza 1876 - 77.

W klasie	Otrzymali notę											
	z obyczajów						z pilności					
	1. wzorową	2. chwalebnie	3. odpowiednią	4. mniejodpowiednią	5. nieodpowiednią	Razem	1. wzorową	2. zadowalniającą	3. dostateczną	4. niejednostajną	5. małą	Razem
I.	3	12	6	4	1	26	—	4	10	10	2	26
II.	3	14	3	—	—	20	2	6	10	2	—	20
III.	4	10	6	—	—	20	—	4	9	7	—	20
IV.	3	15	2	1	—	21	—	2	11	3	—	21
Razem	13	51	17	5	1	87	2	21	40	22	2	87

Tablica wskazująca liczby uczniów opłacających należytości szkolne, kwoty zapłacone i stypendystów.

W klasie	Zapłacili w ciągu r. szk. 1876 — 77												Uwolniono					Stypendyści			
	taksę wstępną	w kwocie		na czytelnie uczniów	w kwocie		na fundusz dla biednych uczniów	w kwocie		opłatę szkolną	w kwocie		od taksy wstępnej	od opłaty szkolnéj				liczba	Nazwisko fundatora	kwota	
														od połowy	od całéj	od połowy	od całéj				
		złr.	ct		złr.	ct.		złr.	ct.		złr.	ct.		w r. szk. 1876 — 77		w latach zeszłych				złr.	cnt.
I.	23	48	30	24	15	20	24	11	80	47	318	50	—	3	6	—	—	—	—	—	—
II.	1	2	10	22	15	—	22	11	—	24	140	—	—	4	2	1	6	—	—	—	—
III.	1	2	10	18	10	60	18	7	80	27	178	50	—	1	—	1	7	—	—	—	-
IV.	1	2	10	18	11	60	17	8	—	19	126	—	—	—	2	1	9	1	tarnopolskie A. Gołuchowskiego	120	—
razem	26	54	60	82	52	40	101	38	60	—	763	—	—	8	10	3	22	1	—	120	—

Zbiory naukowe.

Środki naukowe zakupują się z rocznéj dotacyi w kwocie 500 złr.

A. Biblioteka nauczycielska.

	Liczy dzieł	tomów	książek	zeszyt	arkuszy
a) dzieł religijnéj treści . . .	14	24	23	1	—
b) dzieł filologicznych	144	262	252	8	122
c) dzieł geograficzno-historycznych .	111	224	193	78	3
d) dzieł matematycznych . .	134	156	136	14	—
e) dzieł fizykalnych i chemicznych . .	78	100	104	3	—
f) dzieł z historyi naturalnéj . .	61	92	85	25	—
g) dzieł budowniczych i mechanicznych .	41	48	43	155	—
h) dzieł dla rysunków wolnoręcznych .	12	20	17	3	—
i) czasopism i rozporządzeń . . .	56	65	65	61	—
k) dzieł muzykalnych . . .	13	18	12	37	—
l) dzieł dla kaligrafii i stenografii . .	6	6	7	1	—
m) dzieł treści mieszanéj . . .	59	85	76	43	—
n) programów izb handlowych . .	150	150	150	—	—
o) programów szkół średnich . . .	305	305	—	305	—
Razem	1184	1555	1163	734	125

Szkoła prenumerowała nasępujące czasopisma:

1. Rozporządzenia wys c k. Ministerstwa wyznań i oświaty,
2. „Szkołę"
3. „Gewerbehalle",
4. „Globus"
5. „Chemisches Centralblatt"
6. „Bibliotekę warszawską"
7. „Realschule"
8. „Sybal's historische Zeitschrift"

B. Środki pouczające dla geografii i historyi powszechnéj:

a) atlasów geograficznych 4 szt.
b) kart ściennych geograf. 38 „
c). kart pojedynczych geograf. 8 „
d) globów . . . . 2 sztuk.
e) telurów . . . . 2 „
f) kart płaskorzeźbowych 2 „

B. Środki pouczające dla arytmetyki.

a) okazy dla miar metrycznych a to:
- *a*) dla rzeczy sypkich 6 sztuk
- *b*) dla płynów . . . 7 „
- c) wag handl. więk. 6 „
- *d*) pudełko z wag. mn. 1 „

b) karty ścienne . . 2 sztuk.

c) zbiór miar stopowych wszystkich krajów europejskich . . . . . . 1 „

D. Środki pouczające dla geometryi i rysunków geometrycznych.

a) Zupełny przyrząd mierniczy Krafta z Wiednia 1 sztuka
b) Przyrząd niwelacyjny od Krafta we Wiedniu . . 1 „
c) łata niwelacyjna . . . 1 „
d) drączków mierniczych . 38 „
e) palików . . . . 54 „
f) dobeńka do wbij. palików 1 sztuka
g) dioptra niwelacyjna (stara) 1 „
h) trąbka do sygnałów . 1 „
i) taśma miernicza . . . 1 „
k) parasol duży płócienny 1 „
l) węgielnica . . . . . . 1 „
m) kątomierz wielki . . 1 „
n) cyrkiel wielki do tabl. . 1 „
o) raiseaig od Krafta w Wied. 1 „
p) planów sytuacyjnych . 5 szt.
q) planów sytua. Harschera 13 szt
r) przyrządów do rysowania t. j. rysownica, przykładnica i trójkąt . 3 „
s) tablica do wykreślnej geometryi . . . . 1 sztuka
t) sążeń drewniany 1 „
u) graniastosłup do rozkładania na 3 piramidy 1 „
w) ciał papierowych geometrycznych . . . 60 „
x) modelów drucianych 3 „
y) Das geometrische Ornament A. Andela . . . . 1 zeszyt

E. Środki pouczające dla fizyki.

Na gabinet fizykalny pobiera szkoła rokrocznie 100 złr. z kasy rządowéj

a) Przyrządów do okazania ogólnych własności ciał 12 liczb w inwentarzu,
b) przyrządów do mechaniki . . . . 18 „
c) przyrządów do hydrostatyki i hydrodynamiki . 13 „
d) przyrządów do areostatyki i aerodynamiki . . 12 „
e) przyrządów do akustyki . . . . 11 „
f) przyrządów do nauki o cieple . . . . . . 14 „
g) przyrządów do optyki . . . . 15 „
h) przyrządów do elektryczności i magnetyzmu . . 38 „

F. Środki pouczające dla chemii

A. Przyrządy i sprzęty:	Liczb w inwentarzu.
Dział I. rozmaitych przyrządów . . .	22 + 13 = 35
„ II. przyrządów do mierzenia	10

„ III. przyrządów szklannych	53
„ IV. przyrządów porcelanowych i glinianych . . .	12
„ V. przyrządów do gotowania i rozżarzania . . .	35
„ VI. przyrządów metalowych	37
„ VII. przyrządów drewnianych	9
B. Produktów surowych	37
C. Chemikaliów i odczynników	160

G Zbiory naukowe dla historyi naturalnéj.

	Liczba w inwentarzu	sztuk
a) Wypchanych zwierząt czworonożnych	7	—
b) wypchanych ptaków	109	—
c) muszel . . . . :	15	—
d) fascykułów herbarza	—	7
e) okazów mineralogicznych	500	—
f) okazów geologicznych	146	—
g) atlasów dla historyi naturalnej	—	2
h) tablic ściennych	—	14
i) obrazów	—	162
k) zeszytów ze siatkami na krystalograficzne modele	—	2
l) kryształów krystalograficznych drewnianych . .	—	25
m) kryształów krystalograficznych papierowych . .	—	70
n) zakamiełaności, skielety	15	—
o) pudełek z chrząszczami i motylami	—	4

H Środki naukowe dla rysunków wolnoręcznych.

a) Szkół rysunkowych	7	sztuk
b) pojedynczych wzorów	200	„
c) odlewów gipsowych od Batki z Pragi . . .	24	„
d) odlewów gipsowych z c. k. muzeum wiedeńskiego .	4	„
e) odlewów gipsowych z k. muzeum Sztuttgardskiego .	43	„
f) ornamentów z masy papierowej	63	„
Oprócz tego następujące przyrządy:		
rysownic na nóżkach	4	„
statyw na modele druciane	1	sztuka
modelów drucianych do nauki perspektywy .	18	sztuk
modelów drewnianych wielkich „ .	13	„
modelów drewnianych małych „ .	204	„
stół ze szybą szklanną do nauki „ .	1	sztuka

I. Wzory kaligraficzne.

7 zeszytów kaligraficznych i 8 pojedyńczych wzorów.

K. Instrumenta i przyrządy do śpiewu.

a) Fisharmonika . . 1 sztuka
b) tablica ceratowa . 1 „
c) metronom . . . 1 sztuka
d) książek z nótami . 9 sztuk

L. Przyrządy do gimnastyki.

Rusztowanie z hakami na liny i sznury, — drabina pozioma, — („bar“) prączki, — („rek“) drączek stały, — lina, — para sznurów z kółkami żelaznemi, 6 wałeczków do rąk, — prączki ruchome, — drabina sznurowa, — lina z guzami, — 30 drączków, — koń skórzany, — 6 materaców.

Czytelnia uczniów.

Książki dla czytelni uczniów zakupują się z dowolnych datków uczniów, którzy zazwyczaj płacili zaraz przy wstępie 60 cent. — Te dobrowolne datki wpisywał dający własnoręcznie do książki na ten cel przeznaczonéj. — Wybór książek był pozostawiony gronu nauczycielskiemu. Książki są naucza jącéj lub też moralnéj treści. — Każdemu uczniowi przysłużało prawo wypożyczania sobie takiéj książki, jeżeli jéj nie psuł i oddawał w oznaczonym czasie. — Książki wypożyczano na rewersa co niedzielę po nabożeństwie. — Nadzór nad czytelnią miał dyrektor zakładu; który składał z końcem każdego roku szkolnego udokumentowany rachunek z pobranych i wydanych pieniędzy Wys. c. k. Radzie szkol. krajowéj do sprawdzenia.

Cała czytelnia uczniów liczy w ogóle 516 dzieł w książkach.

W szczególności liczy książek:

a) treści religijnéj, — klasycznéj i beletrystycznéj	98	książek
b) treści geograficzno-historycznéj i umiejętnéj	106	„
c) treści opisującéj	100	„
d) treści opowiadającéj (powiastki)	318	„
e) treści mieszanéj	59	„
razem . . .	681	książek

Środki ku wspieraniu ubogich uczniów.

W tym celu pobiera dyrekcya dobrowolny datek od ucznia wpisującego się do téj szkoły na mocy zezwolenia Wys. c. k. Namiestnictwa na dniu 13. kwietnia 1863 l. 18340. — Zwykle płacono 40 cnt. — Te datki wpisywał dający uczeń do książki własnoręcznie, na ten cel przeznaczonéj, a w któréj

tak przychód jako też i rozchód był uwidoczniony. Kontrolę prowadziło grono nauczycielskie, a rachunek udokumentowany składał dyrektor szkoły rokrocznie z końcem roku szkolnego Wys. c. k. Radzie szkolnéj krajowéj — Z tych pieniędzy kupowano uczniom zazwyczaj rzeczy szkolne t. j. książki, zeszyty, papiéry rysunkowe, ołówki, farby, rysownice, przekładnie, trójkąty, raiscaigi, muszle i t. p. a nawet odzienia. — Takie rzeczy, które nie podlegały jednorazowemu zużyciu, były uczniowi tylko wypożyczane na jeden rok szkolny na rewers ojca lub jego zastępcy. — Po upływie roku szkolnego zwracał dyrekcyi wypożyczoną rzecz w stanie niezepsutym; a przynajmniéj w takim, ażeby jego następca mógł jéj używać.

Ponieważ te rzeczy uczniowi tylko wypożyczane były; więc z czasem był ich taki zapas, że nie było potrzeby nowych zakupywać. — Z téj przyczyny zmniejszały się wydatki tak, że pozostawały znaczne resztki pieniężne. — By i tych użyć należycie oddała je dyrekcya do tutejszéj kasy oszczędności, a mianowicie dnia 7. stycznia 1871. 50 złr., — a dnia 28. czerwca 1875. 50 złr., które to kwoty w dniu 1. lipca 1877 na 131 złr. 33 cnt. urosły, a mianowicie pierwsza na 75 złr. 14 cnt., druga 56 złr. 19 cnt.

Obecny inwentarz zapasowy rzeczy szkolnych dla biédnych uczniów.

274 książek szkolnych, — 15 raiscaigów, — 32 rysownic, — 24 przekładeń, — 27 trójkątów, — 5 grafionów pojedyńczych, — 11 pędzlów, — 23 rączek do ołówkow, — 18 calówek, — 17 rączek do piór, — 27 muszel, — 5 szklanek, — 164 gwoździków do przytwierdzenia papieru do rysownicy, — 6 linij arabeskowych, — 10 tek rysunkowych, — 3 cyrkle pojedyńcze. — 36 ołówków, — 1 wiszer, — 1 krédka czarna, — 24 kałamarzów, — 25 arkuszów papieru rysunkowego większego formatu, — 30 mniejszego formatu, — 14 miar metrycznych.

Dary dla szkoły w ciągu r. sz. 1876 — 7.

Wysokie c. k. Ministerstwo wyznań i oświaty darowało dwa programy izb handlowych.

Dyrekcya nakładu książek w skutek rozporządzenia Wys. c. k. Ministerstwa wyz. i oświaty darowała kartę ścienną p. t. „Hypsometrische Übersichtskarte der österreich-ungarischen Monarchie v. Streffleur Steinhauser-Hauslab.“ — Cena 4 złr. 60 cnt.

Prof. p. Dyszkiewicz Alojzy darował kartę ścienną p. t. „Straßenkarte des Königreichs Ungarn.“ — 1832.

W ciągu tego r. sz. 1876-7 otrzymała dyrekcya 101 programów od różnych szkół średnich za r. sz. 1875-6.

Biblioteka nauczycielska otrzymała od autorów lub też od nakładców następujące dzieła:

a) Przewodnik do rysunku cyrklowego etc., przez Heissig - Nawratila.
b) Początki geometryi, przez Bączalskiego.
c) Fizykę, przez Rodeckiego.
d) Fizykę doświadczalną, przez Kunzek - Staneckiego.

Kronika szkolna odnosząca się do r. szk. 1876 - 7.

Dnia 28 i 29. sierpnia zapisywano uczniów na r. sz. 1876 — 77, zaś 30 i 31 sierpnia odbywały się egzamina wstępne z uczniami do I. klasy — i egzamina powtórne z jednego przedmiotu z tymi uczniami, którym grono nauczycielskie przy klasyfikacyi za II. półrocze r. sz. 1875 - 6 na te zezwoliło. — Do I. klasy zgłosiło się 34 uczniów z tych nie pytano 7, ponieważ tę klasę powtarzać mieli, z reszty 27 przyjęto 21, — 5 reprobowano, a 1 nie zdawał wcale egzaminu.

Do egzaminu powtórnego przyznaczono 17, z tych poprawiło 13, nie odpowiedziało prawnym wymaganiom 3, zaś 1 nie zgłosił się do egzaminu.

Wys. Rada szkol. krajowa rozporządzeniem z dnia 13. września 1876 l. 8648 przyznaje prof. p. Grzybowskiemu Grzegorzowi 1 kwinkwenium w kwocie 200 złr.

Wys. Rada szkol. krajowa rozporządzeniem z dnia 17. września 1876 l. 7331 wzywa dyrekcyą do wzięcia udziału w wystawie przemysłowo-rolniczéj we Lwowie w r. 1877, na co dyrekcya oświadcza, że wyśle na nią roboty uczniów w rysunkach geometrycznych i wolnoręcznych.

Ponieważ były gr. kat. katecheta ks. Korduba Teodor otrzymał probostwo, zamianowała Wys. Rada szkol. krajowa rozporządzeniem z dnia 15. października 1876 l. 100008 ks. Nawrockiego gr kat. katechetą i wyznaczyła mu roczną remuneracyą w kwocie 200 złr. za 6 godzin nauki tygodniowo i odczytanie egzort co niedzieli i święto dla uczniów g. k. obrządku.

Rada szkol. krajowa rozporządzeniem z dnia 27. listopada 1876 l. 11660 oznajmia, że dla użytku chemicznego laboratorium Wys. c. k. Ministerstwo wyz. i ośw. przeznacza 50 złr.

Zastępcy panu Kobakowi Janowi udzielono urlopu 8 dniowego w celu złożenia egzaminu nauczycielskiego. — Pan Kobak złożył rzeczywiście egzamin nauczycielski i został aprobowany przez c. k. Komisyą egzaminacyjną we Lwowie z geografii i historyi powszechnéj dla szkół realnych wyższych.

Rozp. z dnia 17. czerwca 1877 l. 5322 przyznano prof. panu Zdziarskiemu Piotrowi 3. kwinkwenium.

Na mocy rozp. Wys. Rady szkol. krajowéj z dnia 23. maja 1877 l. 4695 otrzymał katecheta ks. Atanazy Niżeniecki jednomiesięczny urlop do jazdy do Rzymu na uroczystość 50-letniéj rocznicy biskupstwa Ojca ś., z czego jednak nie korzystał.

W ciągu roku szkolnego 1876 - 7 odbyło grono nauczycielskie z powodu różnych okoliczności 13 posiedzeń pod przewodnictwem dyrektora szkoły; oprócz tego odbywały się posiedzenia tygodniowe pp. gospodarzy klas w celu porozumienia się z pp. nauczycielami w ich klasie zatrudnionymi, co do zachowania się i postępu każdego ucznia z osobna.

Uczniowie odprawili 3 razy spowiedź św. i przyjmowali św. komunią.

Dyrektor szkoły uwolnił na mocy przysługującego mu prawa uczniów od lekcyi szkolnych w dniu św. Alojzego, — jako w dniu patrona szkolnego.

Dnia 15. lipca t. j. w niedzielę odbyło się o 8. godzinie dziękczynne nabożeństwo, poczém rozdano uczniom świadectwa i ich rysunki.

Dnia 11. lipca po południu zaszczycił J. E. Pan Namiestnik Hrabia Alfred Potocki zakład, zwiédzając wszystkie jego lokalności.

Przy téj sposobności raczył *J. Eks.* przeglądać ze szególném zajęciem rysunki uczniów, wydając o tych pracach sąd bardzo przychylny, a łaskawe przemówienie *JEgo Ekscellencyi* wlało w zgromadzone grono nauczycieli to nader błogie przekonanie, że *J. E. Hr. Namiestnik* wynosi korzystne o zakładzie mniemanie.

Żywić przeto można wszelką nadzieję, że *J. E.* uwzględniając gorące życzenia miasta i okolicy, raczy łaskawie wziąć w swą opiekę sprawę rozszérzenia zakładu na szkołę wyższą realną.

Rozporządzenia otrzymane w ciągu r. szk. 1876-77.

Aprobaty książek szkolnych i do bibliotek nauczycielskich* mianowicie:

p. t. „Zoologia obrazowa dla klas niższych szkół średnich“ Dr. Nowickiego. Rozp. 10. czerwca 1876 l. 5533.

p. t. „Botanika dla niższych i wyższych klas gimnazyalnych i realnych“ p. B. Jerzykiewicza. Poznań. Nakład Żupańskiego 1874. Rozp. 8. czerw. 1876 l. 10715.

p. t. „Geografia powszechna ułożona dla użytku szkół średnich, tudzież dla nauki samodzielnéj przez Bolesława Baranowskiego i Ludwika Dziedzickiego. Czwarte zmienione i rozszérzone opracowanie geografii Adama Wiślickiego z zestawieniem dat podług nowéj, metrycznéj, jako też podług dawnéj miary. W Lwowie 1876. Nakładem księgarni Seyfartha i Czajkowskiego.“ — Cena 2 złr. — Rozp. z dnia 26. czerwca 1876 l. 4853.

p. t. „Opis ziemi św. do użytku szkolnego i prywatnego nakreślił X. K. Damroth. Z mapą Palestyny.“ Gdańsk 1873. — Rozp. z dnia 23. czerwca 1876 l. 9018.

p. t. „Uczebnyk katołyckoj religii dla wyższych klas szkół średnich pôsla Antonyja Wapplera napysaw Julyjan Pełesz.“ — Rozp. z dnia 8. lipca 1876 l. 8579.

p. t. „Przewodnik do rysunku cyrklowego i linijnego, jako wstępna nauka do geometryi wykreślnéj i t. d., przez T. A. Heissiga c. k. profesora we Wiedniu, podług 3. wydania przełożył na język polski A. W. J. Nawratil. — Kraków 1875. — Rozp. 4. lipca 1876 l. 5023.

p. t. „Zdania do tłumaczenia na język francuski systematycznie ułożone i do gramatyki Jana Amborskiego zastosowane, opracował Adolf Reauburg.“ Lwów 1876. Cena 90 ct. Rozp. z dnia 5. września 1876 l. 6274.

p. t. „Handbuch der Geschichte Österreichs v. Dr. Krones.“ „Die österreichische ungarische Monarchie v. Dr. Friedrich Umlauf“.

p. t. „Przykłady do tłumaczenia z języka łacińskiego na polski i z polskiego na łaciński na pierwszą klasę gimnazyalną, ułożył Ignacy Znamirowski. W Krakowie. Nakładem księgarni Adolfa Dygasińskiego i sp. 1876.“ Rozp. z dnia 7. września 1876 l. 5408.

p. t. „dtto dtto, ułożył Dr. Zygmunt Samulewicz. Część I. Na I. klasę. 1876. We Lwowie. Nakładem Czajkowskiego". Rozp. z d. 7. wrześ. 1876 l. 4306.
p. t. „Podręcznik geografii Galicyi, na podstawie prac monograficznych i urzędowych źródeł, ułożył Łucyan Tatomir. — Wydanie drugie przejrzane i uzupełnione. We Lwowie 1876. Nakładem K. Wilda. — Cena 1 zł."— Rozp z dnia 2. września 1876 l. 7907.
p. t. „Fizyka doświadczalna dla użytku niższych klas szkół średnich, napisana przez Dr. Augusta Kunzeka; przełożona przez Dr. Tomasza Staneckiego. Wydanie wtóre przejrzane. — We Lwowie. Nakładem K. Wilda 1876". — Cena 1 złr. 50 ct. — Rozp. 10. września 1876 l. 67.
p. t. „Istoria biblijna staroho i nowoho zawita, perełożena na jazyk ruskij B. J pišla Antonyja Tyca. Czast' I. Staryj zawit". Rozp. z dnia 15. października 1876 l. 7337.
p. t. „Dr. Mychaiła Osadcy gramatyka ruskoho jazyka; tretie izdanie, peresmotrene O. Łepkiem, i U. Onyszkiewyczom. We Lwowie 1876." — Rozp. z dnia 15. października 1876 l. 10322.
p. t. „Wypisy niemieckie Dr. E. Janoty na klasę I. i II. szkół średnich. Wydanie czwarte. — Rozp. z dnia 7. lutego 1877 l. 8442.
(*) p. t. „Przegląd krytyczny" pismo miesięczne wydawane nakładem księgarni Gebethnera i sp. w Krakowie. Rozp. 16. kwietnia 1877. l. 1660.

Klasyfikacya uczniów z końcem 2. półrocza r. sz. 187 6/7

I. klasa.

Stopień pierwszy z odznaczeniem:

L. Nr. 1. SAUBERBERG ABR.
„ 2. HOLL GUSTAW.

Stopień pierwszy:

„ 3, *Moskwa Ludwik,*
„ 4. *Piotrowski Władysław,*
„ 5. *Franzos Berman,*
„ 6. *Goldstein Hersch,*
„ 7. *Raschbaum Hermann.*
„ 8. *Rosenblum Wiktor,*
„ 9. *Komarnicki Kalikst,*
„ 10. *Willner Izydor.*

Przypuszczeni do egzaminu powtórnego po wakacyach:

Berger Bolesław z arytmetyki
Kołtunowski Władysław „
Neumann Józef „
Faranowski Julian z rysun. geom.
Jaworczykowski Edmund „
Malinowski Tadeusz z języka niem.
Rudyński Karol „ „
Weintraub Gustaw z języka polsk.

1 otrzymał stopień drugi. — 7 stopień trzeci.

II. klasa.

Stopień pierwszy z odznaczeniem:

L. Nr. 1. KORNELLA MICHAŁ.
„ 2. PREISMANN SALAM.

Stopień pierwszy:

„ 3. *Parnas Jakób*
„ 4. *Landes Samuel,*
„ 5. *Dąbrowski Maryan,*
„ 6. *Saturski Mikołaj,*
„ 7. *Zilz Izydor,*
„ 8. *Hefter Filip,*
„ 9. *Sygall Eliasz,*
„ 10. *Krwer Jakób.*
„ 11. *Dąbrowski Leon.*
„ 12. *Meiseles Jakób.*
„ 13. *Hirschhorn Marek.*

Przypuszczeni do egzaminu powtórnego:

Grzybowski Marcin z jęz. niemiec.
Wyspiański Stanisław z historyi pow.
Biberstein Abraham z arytmetyki.
Bryczkowski Ludwik „
Grunspan Szymon z hist. natur.
Aman Edward z rys. wolnor.
Seid Hersz „ „

III. klasa.

Stopień pierwszy:

L. Nr. 1. *Sittauer Oskar,*
„ 2. *Traczewski Stanisław,*
„ 3. *Auerhahn Majer,*
„ 4. *Katz Dawid,*
„ 5. *Rieger Antoni*
„ 6. *Binder Leiser,*
„ 7. *Dyszkiewicz Kazimierz*
„ 8. *Willner Salamon,*
„ 9. *Faranowski Eugeniusz*
„ 10. *Szajdzicki Antoni,*
„ 11. *Wostrowski Władysław,*
„ 12. *Lipański Karol,*
„ 13. *Morawski Maryan,*
„ 14. *Wróblewski Stanisław.*

Przypuszczeni do egzaminu powtórnego po wakacyach:

Hoszek Walery) z matematyki.
Jorisch Emanuel)
Janeczek Michał) z geometryi
Wczelik Władysław) i rys. geom.
Stolzmann Naftali z polskiego jęz.

1 uczeń otrzymał stopień drugi. — a 1 uczeń trzeci stopień.

IV. klasa.

Stopień pierwszy z odznaczeniem:

L. Nr. 1. BERGER HIPOLIT.

Stopień pierwszy:

„ 2. *Latinek Kazimierz,*
„ 3. *Moskwa Henryk,*
„ 4. *Fedorowicz Włodzimirz*
„ 5. *Biliński Mikołaj,*
„ 6. *Malina Emil,*
„ 7. *Jorisch Adolf.*
„ 8. *Dawid Salamon,*
„ 9. *Rathhaus Hirsch,*
„ 10. *Rager Bertold,*
„ 11. *Rozmarin Józef,*
„ 12. *Citron Jakób,*
„ 13. *Rudy Antoni.*

Przypuszczeni do egzaminu powtórnego po wakacyach:

Citron Natan Leib) z matematyki
Jellinek Rudolf Bazyli)
Sokołowski Władysław) z niemieckie-
Juchnowicz Kazimierz) go języka
Singer Marek z fizyki.

3 uczniów otrzymało stopień trzeci.

Uwagi

dotyczące przyjęcia uczniów na rok szkolny 1877 — 78.

Dnia 29. i 30. sierpnia r. b. zapisuje się uczniów w obecności ich ojców lub zastępców.

Nowowstępujący uczniowie do klasy 2., 3. i 4. przedłożą metrykę i świadectwo szkolne z ostatniego półrocza; — uczniowie zaś do 1. klasy przedłożą tylko metrykę; świadectwo szkolne tylko wtedy, jeżeliby się wykazać chcieli stopniem przygotowania.

Uczniów do 1. klasy przyjmuje się stanowczo na podstawie odbytego z nimi egzaminu wstępnego z religii, — z języka polskiego, — z języka niemieckiego i z arytmetyki. Przy tym egzaminie żądać się będzie:

Z religii: katechizmu o ile żąda się w szkołach ludowych.

Z języka polskiego: biegłego czytania i pisania, głównych zasad nauki o formach, — ortografii, — pewnej biegłości w opowiadaniu i w przeniesieniu na papier przeczytanego lub opowiadanego łatwego ustępu.

Z języka niemieckiego: czytania, pisania, rozróżniania części mowy, odmieniania rzeczowników z przymiotnikami, zaimków, czasowników we formie czynnéj.

Z arytmetyki: cztéry działania liczbami całemi, biegłości rozwiązywania łatwych zadań w głowie.

Z trzech przedmiotów ostatnich będzie egzamin ustny i pisemny.

Dnia 31. sierpnia i 1. września r. b. odbywać się będą egzamina wstępne i poprawcze.

Uczniowie ze zakładów średnich nie składają egzaminów wstępnych, jeżeli zamierzają zapisać się do klasy pierwszéj; — jeżeliby zaś chcieli wstąpić do odpowiednéj klasy wyższéj, muszą składać egzamin wstępny z najbliższéj klasy niższéj.

Opłaty przy wpisie:

1. Taksa wstępna w kwocie 2 złr. 10 cnt.

UWAGA: Uczniowie, którzy taksę wstępną już raz zapłacili, a przez wystąpienie stosunków ze szkołą nie zerwali, nie płacą takowéj.

2. Opłata szkolna w kwocie 7 złr.

UWAGA: a) Opłata szkolna musi być uiszczona za 1. półrocze najdaléj do 15. września, zaś za 2. półrocze do 15. lutego. — Uczniom, którzyby w oznaczonym czasie opłaty szkolnéj nie zapłacili, zabronionoby dalszego uczęszczania do szkoły.

b) Uczeń 1. klasy nie może być uwolniony od płacenia opłaty szkolnéj za 1. półrocze; lecz później uwalnia go Wys. Rada szkolna kraj. na podstawie otrzymanego świadectwa 1. stopnia przy bardzo dobréj nocie z obyczajów i pilności.

c) Uczeń ubiegający się o uwolnienie od płacenia opłaty szkolnéj, poda prośbę przez dyrekcyą szkoły do Wys. Rady szkol. kraj. załączając do niéj świadectwo szkolne z ostatniego półrocza i świadectwo ubóstwa. — Świadectwo ubóstwa ma być potwierdzone przez urząd gminny i zawierać dokładny stan majątkowy rodziców, w razie przeciwnym nie będzie uwzględnione.

d) Prywatyści opłacają zawsze opłatę szkolną.

3. Datek dowolny na czytelnię uczniów i do funduszu dla mniéj zamożnych uczniów. (Najmniéj 1 złr.)

4. Taksa egzaminacyjna egzaminu prywatnego lub wstępnego w kwocie 12 złr.

UWAGA: a) Uczniowie, którzy w ostatniém półroczu byli uczniami szkół realnych, nie płacą takowéj.

b) Uczniowie, którzy składają egzamin wstępny do 1. klasy nie płacą także taksy egzaminacyjnéj.

c) Świadectwo wystawia się tylko na podstawie złożonego egzaminu **prywatnego** lecz nie wstępnego.

W razie, gdyby uczeń składający egzamin wstępny do 1. klasy, takowego nie złożył, a zapłacił jakieś należytości, — natenczas zwraca mu się takowe; albowiem nie może być uczniem téj szkoły. — Taksy egzaminacyjnéj uczniowi nie zwraca się.

Świadectwo szkolne otrzymują uczniowie za każde półrocze z osobna; ma ono być zaopatrzone marką stemplową na 15 cnt za duplikaty płaci się taksa w kwocie 1 złr.

Sprawy szkolne pojedyńczych uczniów załatwiają pp. gospodarze klas, przed którymi uczeń swe opuszczone godziny winien jest usprawiedliwiać w przeciągu 24 godzin. Jeżeli uczeń przez 8 po sobie bez przerwy następujących dni szkolnych nie był na lekcyach; a przyczyna nieobecności nie została oznajmiona, wykréśla go się z katalogu; a przyjęcie jego zależyć będzie od pozwolenia Wys. Rady szkolnéj krajowéj.